

## ליל הסדר

ה'סדר' שאנו עורכים מדי שנה מנסה לחקות את האופן בו חגגו אבותינו את החג בימי קדם. במרכז החג עמד קרבן הפסח, השונה במהותו מהקורבנות האחרים. הדם המסמל את הניצוץ הא-להי שבחיים הובא למזבח, והקורבן עצמו נאכל, כפי שנראה, בחבורה. כדי להבין את מהות הקרבן, נקדים ונאמר שחג הפסח מציין את החרות על כל ממדיה, השחרור הלאומי – גאולת עם מקרב עם אחר, והדרור החברתי, שחרור עבדים ממשעבדיהם. בפירושו לימד אותנו ר' שמשון רפאל הירש (רשר"ה) ששני ממדים אלה, הלאומי והחברתי, שזורים יחד עם מקורם הדתי ומלמדים אותנו ש"לא 'קהילה כנסייתית' שתתפלל אליו... ביקש ה' לכונן, כי אם 'עם', 'אומה'... 'מדינה' אשר כל הווייתה 'החברתית' תהיה נעוצה באמונה בה'..." האידיאלים האלה הם "דבר-ה' בונה-המדינה". לאורם ייבנה "קהל עַדָּת יִשְׂרָאֵל" (יב, ו). שלושת מרכיביו של הביטוי הזה: 'קהל', 'עדה' ו'יִשְׂרָאֵל', היו מודל לשלושת המשמרות בהן נשחט הפסח בזמן הבית.

לבניית 'ישראל' כהווייה חברתית, בה אדם לאדם – ריע, יש תנאי הכרחי, קיומה של משפחה בריאה ואיתנה. ואכן, לזבח הפסח, ומתוך כך גם ל'סדר' שלנו, יש גוון משפחתי בולט. בכך, קובע רשר"ה, מלמדת אותנו התורה שליכוד המשפחה, ובעקבות כך גם שמירת הקשרים בבית האב, המשפחה המורחבת, הם יסוד העצמאות. הרס המשפחה מביא להשחתתה של המדינה כולה. זאת סכנה המאיימת לא רק עמים נחשלים בעולם השלישי, או גטאות בעולם המערבי בהם מתגוררים עבדים משוחררים, שהשעבוד פגע באישיותם ובמרקם משפחותיהם. המשפחה עלולה להיהרס לאו דווקא בתנאי עוני אלא אף כשהיא טובעת בשפע. החלשת בית-האב פירושה פגיעה ב'נורמטיביות', בקולו של האב, באובדן הדרך-ארץ בפני החוק בשכבות נוער במבצרי התרבות והציביליזציה שבעולם השפע. החבורה המשפחתית המתכנסת, אולי נאמר המצליחה להתכנס, ל'סדר' המציין את השחרור, מסמלת את אחד העמודים עליהם המדינה מושתתת.

לפי רשר"ה המדינה, חייבת להיות מושתתת על איחוד שני יסודות. מצד אחד החוק, היסודות הלגליים, ומהצד השני, הקשרים הטבעיים, התרבותיים והרוחניים שבין אנשי המדינה, את היותנו 'עדה'. זאת הבחנה בסיסית ויש לה השלכות עקרוניות על היבטים רבים בחיינו הציבוריים והפרטיים. החוק בא להגן עלינו ולהבטיח את קיומנו, את רכושנו ובכלל את האינטרסים הלגיטימיים שלנו, כפרטים. אולם החוק מפריד ואינו מסוגל לתקן את פגמי האינדיבידואליזם בו אדם לאדם – אי. הקלט המאחד מצוי במרכיב השני, ב'עדה', ב'עם', מונח אשר לפי רשר"ה קשור במילה 'עם', כלומר מאפיין את ה'יחידיו' שבין האנשים, פירוש

המהדהד ב'קול דודי' לרי"ד סולובייצ'יק. בפירושו לפרשת בלילת השפות (בראשית יא, א-ט), מעלה רשר"ה את התיאוריה לפיה ההבדלים בין השפות מביעים פסיכולוגיות לאומיות שונות. אחת הדוגמאות שרשר"ה מביא חשובה לענייננו: בגרמנית "העם הוא Volk, הווה אומר: קיום העם תלוי במנהיג, והכל חייבים לציית לו (=folgen) והרי כאן תלות משפילה. בשפות שממוצא לטיני, העם הוא populus, המון המכלה את הכל. בעברית הרי הוא 'עם' [מלשון 'עם']... וכלפי חוץ הוא 'גוי', יחידה סגורה, כמו הגויה, הגוף האנושי. שתי המלים, 'עם' ו'גוי' משחקות ביניהן בדברי בלעם (במדבר כג, ט): "הָן עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב". רשר"ה מפרש: "הוא יקיים את תפקידו 'הפנימי' הלאומי כ'עם' בעל חברה לאומית, והוא לא יבקש את גדולתו כ'גוי' בין גויים, כ'גוף' לאומי אשר אמור להרשים בכוחו ובגבורתו". על כך נאמר (חבקוק ב, ג): "כִּי עוֹד תִּזוֹן לְמוֹעֵד... אִם יִתְמַהֲמָה תִּכָּה לוֹ כִּי בֹא יָבֹא".

עד כאן רעיונות גדולים, אלא שהתורה רוצה מתרגמת אותם לפרטים הקטנים, וכך קוראים אנו: "וְאִם יִמְעַט הַפִּיִּת מִהָיֹת מִשָּׁה... (יב, ד). לפנינו בית ובו עושר גדול, בית שכמובן יכול להרשות לעצמו שה מפותם ושלם, אלא שאנשי הבית מעטים. מה בכך? הפיתרון פשוט, הנותר ייזרק, יישרף, מה שההלכה תחליט. לא!! התורה אוסרת זאת. "אִישׁ לְפִי אֶכְלֹ תִכְסֹּו עַל הַשָּׂה". מלכתחילה צריכה להיווצר חבורה, חבורה של "מנויים", כדי שהשה ייכלל עד תומו על ידי כולם. מפליא! הפעם, מדגיש רשר"ה "לא העני זקוק לעשיר, אלא העשיר לעני". העשיר חייב לפנות לשכנו, הקרוב אֶל פִּיתוֹ, וודאי בשכונה אחרת ענייה יותר. הוא חייב לבקש ממנו "להשאיל לו נפשות, להן יוכל להיטיב משפעו, ובהן יסתייע למילוי חובותיו". ועלינו להוסיף, מילוי חובות שאינו מתבסס על נדבות, אלא על צדק-צדקה, זכותו של אדם לעבודה ולפרנסה בכבוד. אם המשפט יתחבר לצדקה, יירקם המבנה המדיני באופן בריא.